

מרדכי מלכא

רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו

יו"ר ועדת סת"ם

הרבנות הראשית לישראל

עיר התורה שקרובה אליך

לשכת הרבנות הראשית אלעד.

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Elad – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

המלך

פרשת תולדות

אור

מדידת הוותרנות בממונו:

בראשית פרשת תולדות פרק כו פסוק (טז) ויאמר אבימלך אליצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד: (יז) וילך משם יצחק ויחן בנחל-גֶרַר וישב שם: (יח) וישב יצחק ויחפר את-בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אות אברהם ויקרא להן שמות בשמות אשר-יקרא להן אביו: (יט) ויחפרו עבדי-יצחק בנחל וימצאו-שם באר מים חיים: (כ) ויריבו רעי גֶרַר עבד-רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם-הבאר עֵשֶׂק כי התעשקו עמו: (כא) ויחפרו באר אחרת ויריבו גם-עליה ויקרא שמה שטנה: (כב) ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובת ויאמר פריעתה הרחיב יקוק לנו ופרינו בארץ:

שאלות:

שואל הרמב"ן מדוע התורה מאריכה ומפרטת את הבארות אשר חפר אברהם וסתמום ושוב חפר יצחק ורבו עליהן עד שחפר את רחובות, הרי מבואר בחז"ל 1. אפילו כתרי אותיות דורש מהן רבי עקיבא תלי תלים של הלכות, וכאן לכאורה התורה מספרת הסטוריה ואין בזה לימוד? זאת ועוד מה משנה איך שמונתן של הבארות?

מוקד הסיכסוך בבית במשפחה ובחברה:

כאשר נתבונן אחד ממוקדי הדברים שגורמים לסכסוך בבית או במשפחה או בחברה הוא סביב עסקי ממונו, אם זה בבית שיש אשר מקפיד על כל הוצאה שהוציאו בבית ועושה עניין וריב על כך, ויש פעמים במשפחה כאשר נקלעים לויכוח בענייני רכוש כגון ירושה, וכן בחברה סיכסוכי שכנים מפני עסקי ממונו שבניהם או בעסקים וכדומה הכל סביב הממונו ועל כך ידי בתי דין מלאים בעבודה ליישב את ההדורים ובכך גורמים למריבות ומחלוקות ושנאה, אולם תורתנו מלמדת אותנו דרכה של תורה היא להיות וותרן בממונו ובזה יוכה שיתברכו עסקיו ורכושו וישכון השלום בביתו ובמשפחתו וחברתו.

מעלת ותרן בממונו.

נקדים ונאמר מאמרי חז"ל המלמדים אותנו במעלת הוותרן בממונו, אמרו חז"ל במסכת בבא בתרא 2. א"ר יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ובאיוב כתיב: איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע]. מאי וסר מרע? א"ר אבא בר שמואל: איוב וותרן בממונו היה, מנחגו של עולם – נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו.

וכתב המהר"ל לבאר בספרו נתיבות עולם נתיב הנדיבות פרק א 3. שמידת הנדיבות שמוותר על ממונו היא שונה ממידת החסד ובגלל שאדם מוותר נוהגים איתו בשמים בוותרנות ומאריך ימים. והוסיף על דבריו הרה"ג משה חברוני זצ"ל בספרו משאת משה הרי מוכח שוותרנות גדולה מחסד. מה נפלאה מימרה זו אברהם אבינו שהיה החסד בהתגלמותו ואשר בזכות מידת החסד שבו נברא העולם כדלעיל וגם איוב עצמו פור נתן לאביונים כדאיאתא בגמ כ"ב ט"ז מלמד שהיה גוול שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם, ועם החצי פרוטה שוותר איוב לחנוני נאמר גדול הנאמר באיוב? ההסבר לפליאה עצומה זאת הוא כי ע"י גמילות חסדים וצדקה האדם מקיים מצוה וזוכה לשכר טוב, לעומת זאת אפילו ויתור של חצי פרוטה אבל ויתור בלי מצוה ובלי מטרה אפילו לאדם שאינו זקוק לכך הינה קשה הרבה יותר מאשר לפזר לאביונים וזאת מעלת הויתור שאדם מתעלה לדרגה כזו אשר כל כולו וכל עצמותו נהפך לנדיב ונדיב רוצה להיטיב בין אם ההטבה דרושה ואם לאו זוהי מעלת הוותרנות שהיא גדולה ממעלת החסד. ואכן מן המעשה של מעות פורים ראה רבי יוסי בן קסמא שרבי חנינא בן תרדיון היה ותרן בממונו ולפי דברינו לעיל הרי ותרן בממונו הינה גולת הכותרת של מעלת החסד שלדרגה זו אפשר להגיע רק אם נהפך לנדיב ונדיב הרי הוא כולו טוב וגדול ממעלת בעל חסד אם כן הגיע ר"ח לתכלית הרצויה של שלימות האדם ולכן אמר לו רבי יוסי בן קסמא מחלקך יהי חלקי מגורלך יהי גורלי כי אכן הגיע לתכלית ולמטרה. וכתב הסבא מקלם לבאר שהמבחן לכך שאפילו בסכום קטן שאין ממנו התפעלות מוותר זה מגלה על הפנימיות שיש בו מידת הנדיבות מאחר ובמעשים גדולים פעמים שנעשים מתוך הרושם החיצוני שזה עושה, ואדם נבחן דוקא בדברים קטנים.

הוותרן זוכה לאריכות ימים:

ומבואר עוד במסכת מגילה 4. כי רבי נחוניא בן הקנה נשאל במה האריך ימים והשיב שאימץ את מידתו של איוב והיא סגולה לאריכות ימים. וכתב בספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן שצו [עזרא פרק ה פסוק כה (כה) ואשקולה ואשקלה להם את-הכסף ואת-הזהב ואת-הפלים תרומת בית-אלהינו תמלך ויעציו וש"ו] וכל-ישראל הנמצאים: כתיב ואשקולה וכו' יתר וי"ו כו' אפשר לומר במ"ש מפני מה הארכת ימים ותרן בממוני הייתי, ובזהר הקדוש אמרו דאות וי"ו סימנא דחיי ולכן רמז בוותרנות אות וי"ו כי הותרן מאריך ימים והרמז וי"ו שרומז לחיים. וביאר בשומר

בית: רח' שמאי 18 טל: 039096874 לשכה רח' שמאי 13, אלעד • טל: 03-9096601 • פקס: 03-9337941

tel: 972-3-9096784 • hom: 18 shamai st' fax: 972-39337941 • tel: 972-3-90966001 • 13 shamai st' elad 40800

מרדכי מלכא
רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו
יו"ר ועדת סת"ם
הרבנות הראשית לישראל

לשכת הרבנות הראשית אלעד.

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

הברית. כי הותרן מאריך ימים ולזה רמוז יתרון וי"ו שרומז לחיים כלומר שיהיה לו יתרון בחיים כז"ל וכלפי ל"א נכתב עפרן חסר וי"ו שחסרו לו חיים ודוק.

הנהגת הסמפילר:

ולזאת כתב מרן החיד"א בספרו יוסף 5. אומין שראוי לכל אדם לאמין מידה זו ולא יהיה קפדן וקמצן כאשר קונה במכולת או בגדיו וצרכיו לא ידקדק על החשבון מדויק אלא ישתדל לעגל את החשבון לטובת המוכר וכן ישאיר טיפ לעושה לו שירות ותמיד יתן בעין יפה כנאמר טוב עין הוא יבורך, וכך כתב באורחות חיים ח"ג אות נא: שהסמפילר צ"ל נהג לא לקבל עודף מקניות שקנו לו וכן מהמכור שדרך את הספרים או מהסבל שהביא לביתו ונימק טעם מנהגו מפני דברי הגמרא שאיוב היה וותרן בממונו שלא קיבל את העודף.

הותרן מוחלים לו עוונותיו:

עוד אמרו חז"ל **במסכת פנהדרין 6.** על המלך אחאב אפילו שהיה עובד עבודה זרה למרות זאת היה קשה להענישו בגלל שהיה וותרן בממונו נמחלו לו עוונות.

הותרן זוכה לחיי עוה"ב:

עוד מסופר במסכת עבודה זרה 7. על רבי חנינה בן תרדיון שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה והזהירו רבי יוסי בן קיסמא מדוע מורד במלכות שמן השמים המליכה והשיבו מן השמים ירחמו ושוב שאלו מהו לעולם הבא ואמר לו האם בא לידך איזה מעשה טוב, והשיבו שפעם נתערבו מעות צדקה עם כספי פורים וחילק אותם לצדקה, אמר לו אם כך יהי חלקי מחלקך. ושואלים המפרשים מה גדול מעיסוקו בתורה ברכים ובמסירות נפש שלא התייחס אליו ורק על כספי הצדקה התפעל ממעשיו? ומתרצים על פי שכתב רש"י לבאר היה וותרן בממונו, וביאר שם הראב"ד היות וכספי פורים נועדו לסעודת פורים ואינו יכול לתת אותם בתורת צדקה שיעשה בהן מה שרוצה ואילו כספי צדקה אין המקבל מוגבל בשימוש בהן ויכול גם לקנות בגדים, ולזאת יכל מספק לתת הכל בתור כספי פורים רק לצורכי סעודה ויצא ידי חובה, אך נהג בויתור על ממונו ונתן סכום כפול חצי בתורת צדקה שלא יהיו מוגבלים וחצי לכספי פורים. וכיון שמעלת וותרן בממונו יותר גדול מאברהם לכן אמר לו יהי חלקי מחלקך וכאשר ביארנו בשם משאת משה.

הנהגת האבות לחיות וותרן בממונם:

אחר הדברים האלה אשר חז"ל הגדילו לשבח את מעלת הותרן בממונו, יובן היטב למה התורה האריכה ופירטה את כל חפירת הבורות ושמותם בשם עשק ושמנה ללמדנו שמעשה אבות סימן לבנים כאשר אדם רואה שיש ויכוח או ריב על עסקי ממונות עדיף לוותר ולהמשיך לעשיית בור אחר ולמרות שהדברים חזרו על עצמם כמה פעמים עדיין המשיכו אברהם ויצחק לוותר על ממונם ולבסוף זכו לבאר שבע או רחובות שהקב"ה הרחיב את גבולו ואף בכל אשר פונה השם איתו ועוזר לו כמו שכתוב באברהם ויצחק שראו והבחינו בזה אפילו אבימלך ופמליתו אשר אמרו אצל אברהם **וירא פרק כא פסוק (כב)** וַיְהִי בֵּעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֶל שְׂרָצָבָא אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֲלֵהִים עִמָּךְ כָּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: וכן אצל יצחק תולדות פרק **כו פסוק (כו)** וַאֲבִימֶלֶךְ תִּלְגַּי אֱלִי מוֹגֵר וְאַחֲזֵת מְרַעְהוּ וּפִיכֶל שְׂרָצָבָא: (כח) וַיֹּאמְרוּ רָא וְרֵא אֵינוֹ פִּי־חַיָּה יִקְרָן עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֵלָה בִּינוֹתֵינוּ בִּינֵינוּ וּבִינָה וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: בהיות והותרן אינו מפסיד. וכן מצינו בפרשתנו **אצל יעקב אבינו כמו שכתב בשפתי כהן בראשית פרשת תולדות.** [כח, לד] ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים. הוא לא שאל אלא הלעטה אחת ויעקב נתן לו לחם ונזיד עדשים ויין שנאמר ויאכל וישת, שנתן לו יותר ממה שהיה עליו התנאי, יעקב וותרן בממונו היה:

הותרן ממונו מתברך:

ולכן כתב בספר חסידים (מרגליות) סימן אלף עה כל אדם שהוא עצרן ומקפיד שלא ירויחו עליו ושלא לוותר (לו) כלום משלו או לוקח ריבית לעולם לא יצליחו כל אותם שיש בידם ממונו וכל מי שיש בידו ממונו או ימות או יעני, אבל מי שהוא ותרן בממונו אצל אחרים שנהנים ממנו והוא שמח ומלוח לאחרים למחצה ואינו עצרן אצל אחרים שנהנים ממנו ומקבל אורחים בסבר פנים יפות, כל אותם שיבא לידם ממונם יצליחו כמו שהיה ממון של איוב שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. וכן כתב מרן החיד"א בספרו יוסף אומין חלק א סימן שנה.

מידת הותרנות מונעת מחלוקות:

וכתב השל"ה הקדוש 8. צריך האדם לנהוג בוותרנות ולא יעשה ריב על עסקי הממון ובה מקדש השם שנמנע מהדין אלא מתפשר ומוותר. עוד הוסיף בספר אלפא ביתא 9. תלמיד המגיד ממזריטש שבזה שנהג בוותרנות מונע מחלוקת ומריבה בביתו ולא יקפיד על הוצאות ביתו והשם יתברך יזמין לו כדי צרכו. ועוד יותר כתב מלים כדברונות בספר הפלא יועץ – ותרנות ומדת הותרנות בבית צריכה רבה והיא גזרת יחלום לענין השלום, ואכן טובה לענין האהבה, מה טוב הותרנות

מרדכי מלכא
רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו
יו"ר ועדת סת"ם
הרבנות הראשית לישראל

עיר התורה שקרובה אליך

לשכת הרבנות הראשית אלעד.

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

לכל אשר אתו משים שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ומבריה קטטה ואיבה, ועל כל פשעים תכסה אהבה, וגם מתן אדם ירחיב לו, ולא תאונה אליו רעה, ונגע לא יקרב באחלו, ולפעמים שמדת הותרנות תחיה בעליה ותצילחו מצרה וצוקה, מה טוב חלקה לא ידע אנוש ערכה, וכילי כליו רעים רע לשמים ורע לבריות ורע לביתו ורע לעצמו וירחק ממנו אוהב ורוע, ולא ינוה בנוה שלו כי מרבה מחלוקת וקטטה וגורם נפש כי תחטא ויקחו ממונו שלא מדעתו ולא תמוש רעה מביתו ויהיה נמאם ונבזה דל ורזה וימסור נפשו למיתה וירד מטה מטה.

מעשה שהיה בירושה שגרמה לשנאת אחים:

הסיפור מפי בעל המעשה דוד מ. אנחנו שלושה אחים ואחות בכורה אחת לאבא אחד עליו השלום אימא נפטרה כשהיינו צעירים למדי אבא לא רצה להינשא בשנית כדי שלא נסבול מסימפטום האמא החורגת אבא צדיק הפיץ חום ואהבה לכל אחד מאיתנו באופן שווה אף אחד לא הרגיש מקופח וגם קנאה לא קיננה במעוננו היינו ארבעה יתומים אחותי הבכורה בת שש עשרה אח השני בן חמש עשרה ואנחנו התאומים בני עשר אבא עבד קשה כפועל בניין ולא חסך מאיתנו דבר. כולנו למדנו בישיבות קדושות ואף פעם לא חסרו לנו דמי כים אבא דאג לטלפן פעם או פעמיים בשבוע ואחת לשבועיים קפץ לבקר אותנו עמום כל טוב הארץ נכון הלב היה שבור בלי אימא הגעגועים קרעו לנו את הלבבות אבל אבא היה נחמה גדולה הוא ידע לחבק ולנשק כמו אימא ולתת מכה כשצריך כמו אבא הוא ביצע את כפל התפקידים בצורה הכי מושלמת שניתן להעלות על הדעת גרנו בעיר צפונית בדירה של שלושה חדרים קטנטנים היא הייתה עבורנו ארמון מלכות למרות שכל פינה בבית הזכירה את אימא ותמונתה בסלון תמיד שבתה את לבנו אני זוכר את עצמי במשך שנים טומן את הראש עמוק בכרית ובוכה מגעגועים ואז מגיע אבא מלמף את ראשי ואומר לי בני אימא בשמים שמחה אתה לומד תורה בירושלם בישיבה מילים פשוטות שנותנות כוח. השנים חלפו גדלנו אבא ברגישות מופלאה חיתן אותנו אחד אחד לא נח ולא רגע עד שבדק כל משודכת מן המסד ועד הטפחות העיקר שבנינו יהיו מאושרים תראו בני היה אומר אני לא מאמין שאמצא לכם כלות כמו אימא שלכם ע"ה אבל אני אעשה הכול כדי שיהיה לכם טוב עם עקרת הבית משורש נשמתכם כמו שהיה לי טוב עם אמכם עד שהשיבה נשמתה בטהרה התחתנו בעניות ליתר דיוק בצניעות אבא נתן לכל אחד מאיתנו כמה אלפי שקלים דמי שכירות לשנה סייע במימון חתונה צנועה ורקד כמו נער צעיר בחתונות למרות גילו המתקדם הערצנו אותו כל האחים והשתוקקנו כל אחד להיות הורה נפלא כמוהו כל כך פשוט וכל כך גדול עשינו לו כבוד מלכים כל שבת הוא התארח אצל אחד מאיתנו בחגים בימי הנישואין בשמחות השונות היינו נפגשים כל המשפחות עם אבא באחד הבתים הוא ישב בראש השולחן כמו מלך הנכדים היו מנשקים לו את היד ועטרו לראשו עטרת פז כמוצאי שבת היינו מחזירים אותו הביתה בנשיקות ובחיבוקים הוא היה מאושר אנחנו היינו מאושרים חשבנו שמשפחות כמו שלנו אין בעולם והאמן לי שזה לא רחוק מן האמת. אבא חלה בסוכרת אחר כך בניוון שרירים אין שליטה על הזקנה ערכנו אסיפת אחים והחלטנו שאחד מאיתנו חייב לטפל בו באופן רציף השאר יעזרו אני הצעיר מבין התאומים התנדבתי לקבל את אבא אל ביתי השכור בפאתי אותה שכונה אבא התעקש להישאר בביתו אני לא עוזב את הבית שבו גידלתי אתכם עם אימא אמר מי שרוצה לעזור לי שיבוא לגור אצלי, אחיי החליטו דוד סיים את חוזה שכר הדירה שלך ולך לטפל באבא בביתו, עשיתי זאת בשמחה כיבוד אב מצווה נפלאה שיש לה שכר של אריכות ימים רעייתי ברכה על הרעיון וילדיי אהבו מאד את סבא נכנסנו לבית אבי ובמשך למעלה מעשר שנים מסרנו נפש בשבילו בשנתיים האחרונות הוא היה נכה ממש בעל בעיות קשות הייתי מטפל בו בעדינות ומשמייע לו מילות ניהומים ועידוד ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב אשתי ואנוכי חשנו שהילדים שלנו מתחנכים באווירת החסד הנדירה הזו שהיא לכשעצמה מתנה משמים בשבת פרשת ראה לפני חמש שנים אבא נפטר, אחרי השבעה הגיע הביתה עורך דין צעיר ובידו צוואה חתומה לאבא היו כמה קופות גמל שאותן הוא ביקש לחלק שווה בין ארבעתנו, את דירתו הקטנה הוא הורה להעביר רק אליי בטאבו כך הוא ביקש לתגמל אותי על מסירות של שנים הרגשתי נבוך אבל גם מאושר סוף סוף יש לי דירה. כאן נכנס השמן לתמונה אחותי ושני אחיי לא אהבו כל כך את הרעיון וניסו לשדל אותי למכור את הדירה ולחלק את שוויה בינינו לאף אחד מאחיי אין דירה והם משלמים שכירות חודשית בדוחק. אל תשאלו מדוע ולמה התעקשתי שהדירה שלי והיא מגיעה לי על פי צוואת אבא, מכאן ואילך החלה מסכת של מריבות וגידופים קנאה שנאה ותחרות אני עמדתני על שלי והם בשלהם ובשורה התחתונה המשפחה המפוארת התפרקה לחלוטין אחיי זה אחר זה עזבו את הצפון אחותי עברה לאלעד מזרזר החדשה אחי הגדול התמקם בקרית ספר, ואחי התאום עבר לאופקים, אני נשארתי בדירה שנתן לי אבא. שלוש שנים אחר כך פרצה מלחמת לבנון השנייה חמש אלף קטיושות נחתו בגליל ובצפון הקטיושה פגעה בקיר המטבח של הדירה שירשתי מאבא וזרעה שם הרס רב בנם לא נפגענו ירדנו בזמן למקלט כשעלינו למעלה ראינו את החורבן חלק מהרהיטים עלו באש המקרר התפרק הארונות הוטחו על כל קירות הבית נזק עצום נמלטנו דרומה אחיי ואחותי לאחר שנות הניתוק חיפשו אותי וביקשו לארח אותי עם משפחתי הם העלימו את הקפדתם או סלחו כליל אינני יודע. התביישתי לא הרגשתי נוח

עיר התורה שקרובה אליך

לשכת הרבנות הראשית אלעד.

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

אני מתגורר כאן בנתניה בפנימיית נוער כמו פליט בתנאים של גלות ממש סובל ושותק ומזיל דמעה תאמינו לי שאני יודע למה אני בגלות הקמיושה שלי היא בת קול משמים שלימדה אותי לקח לעולם יהא אדם ותרן בממונו כשם שגרמתי לגלות ולפיזור של המשפחה המורחבת שלי קיבלתי גלות בעל כורחי הבית שלי מנופץ המשפחה מפורקת בעזרת השם עם תום המלחמה אני מוכר את הדירה ומחלק את שווייה בין כולנו טוב פת הרבה ושלווה בה מבית הרום ומשפחה של קרעים קרעים (מספרו של הרב קוב' לוי).

ההבחנה בין ויתור לבזבז:

וכתב השל"ה 10. ועוד 11. למרות ששיבחו חז"ל את מידת הוותרנות והנדיבות אך מאידך הרי חז"ל לימדו אותנו שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם ויש איסור בל תשחית, אולם הדבר תלוי אם מבזבז ממונו ללא תכלית וסיבה ודאי שזו דרך לא טובה, אבל כל מקום שיש סיבה וצורך לוותר הן בין אדם לחברו למנוע ריב ומחלוקת או עם בני ביתו או לדבר מצוה בזה נשתבחה הוותרנות בממונו שיותר גדול ממידת החסד, כמו שמצינו אצל יעקב שמצד אחד חזר בשביל פכים קטנים ומצד שני שלח לעשיו אחיו עדרים לעדרים למען השלום.

עדיף להתחבר לוותרן מאשר לתלמיד חכם קמצן:

וכתב להזחיר רבי יהודה החסיד בספרו החסידים סימן שכג יותר טוב להתחבר עם עם הארץ שותרן בממונו במשא ובמתן, מלהתחבר עם תלמיד חכם שעצור וקפדן. ולזאת כתב התנא במסכת אבות פרק ה משנה י ארבע מדות באדם, האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום, שלי שלך ושלך שלי עם הארץ, שלי שלך ושלך שלך חסיד, שלי שלי ושלך שלי רשע: ללמדנו שהנוהג במידת חסידות הוא הוותרן על ממונו. ואגב יש לשאול כיצד נחלקו על המידה הראשונה אם זה בנונית וההולק סובר מידת סדום? וראיתי לבאר שפעם היה גביר קמצן אשר היה לו אח עני וכאשר היו באים להתרים אותו תמיד טען שמבשרך אל תתעלם ולכן עוזר לאחיו שהוא קודם בצדקה, והנה אחיו העני הגיע למצב קשה ופנה לקופת צדקה, שאלו אותו הרי יש לך אח עשיר ומדוע שלא יעזור אמר להם הוא לא מוכן להסתכל עליו אפילו בפרוטה שחוקה, אמרו אולי שיפנה לרב העיר שינסה לדבר ואכן כך עשה, שמע הרב שאחיו הגביר לא עוזר כלום הלך אליו ואמר לו מוסר מדוע אינו עוזר לצדקה, השיב הגביר שהוא מקדים את קרוביו אחיו עני וזקוק לעזרה, אמר לו הרב רק עכשיו הבנתי את פירוש המשנה איך יש אומר שזה מידת סדום, כוונת התנא עליך כי מי שבאמת עוזר לאחיו מצויין מבשרך אל תתעלם, אבל יש שרק אומרים ולא עוזרים בכדי להיפטר מצדקה כמודך זה סדום.

מוסר השכל:

עלה בידנו להבין ולהשכיל כי מוקד המחלוקת בבית במשפחה ובחברה הוא על עסקי מומן ואדם אשר זוכה לעבוד על מידת הוותרנות הרי זוכה לדברים גדולים מוחלים לו עוונותיו ומאריכים לו ימיו ושנותיו ורכושו מתברך ומושפע בשפע רב כי לעולם לא יפסיד מהויתור וזוכה שמתקיים בו ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום כי השם לא מצא כלי שמחזיק את הברכה אלא השלום והשם יברך את עמו בשלום.

1. כמבואר במסכת מנחות דף כט ע"ב אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.
2. במסכת בבא בתרא דף טו ע"ב ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם, ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' – אמר לפניו: רבש"ע, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו: קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה בי לך אתננה, ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה, [עד שקנה בד' מאות שקל כסף], לא הרהר אחר מדותיו. ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי אויב כי אין כמוהו בארץ וגו' – א"ר יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ובאיוב כתיב: איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע]. מאי וסר מרע? א"ר אבא בר שמואל: איוב וותרן בממונו היה, מנהגו של עולם – נותן חצי פרוטה לחנוני, אויב ויתרה משלו.
3. וכתב המחז"ל לבאר בספרו נתיבות עולם נתיב הנדיבות פרק א בספר משלי (י"ט) רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן. שלמה המלך ע"ה בא לומר על מדת הנדיבות, כי מדת הנדיבות מדה בפני עצמה זולת מדת גמילות חסד, כי האדם שהוא טוב הוא עושה טוב וגומל חסד, ומכל שכן מדת הצדקה שהוא מרחם על העני, אבל הנדיבות כאשר האדם וותרן בממונו לוותר כנגד חכירו ואינו מקפיד עמו, והוה מדת וותרנות והוא מדה זולת השנים הראשונים. ואמר רבים יחלו פני נדיב, כי הנדיב אשר הוא וותרן דהיינו שאינו מדקדק על הממון, רבים יחלו פניו כי מבקשים אהבתו. וכו' עוד כתב שם. וז"ל ועוד אמר וותרן הייתי בממוני שלא הייתי מקפיד והיה עושה דרך וויתור, לכך היו נוהגין עמו ג"כ לתת לו שפע חיים בויתור כפי מדרתו שאינו מקפיד והכל דרך וויתור. ואמר דאיוב וותרן בממונו היה, ומפני שהיה וותרן בממונו לכך היה מאריך לו ימים שהרי היה חי מאה וארבעים שנה אחר מעשה שטן וזה היה בשביל שהיה וותרן בממונו שלו, אלו ג' דברים גורמים לאדם חיים: ומובואר עוד במסכת מגילה דף כח ע"א שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה כמה הארכת ימים? אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מטתי קללת חברי, וותרן בממוני הייתי. וכו'. וותרן בממוני הייתי דאמר מר אויב וותרן בממוניה הוה, שהיה מניח פרוטה לחנוני ממוניה.
- 4.

מרדכי מלכא

רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו

יו"ר ועדת סת"ם

הרבנות הראשית לישראל

לשכת הרבנות הראשית אלעד.

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

5. יוסף אומץ חלק א דיני משא ומתן סימן שסו גם אל יצמצם בפרעון על דקדוקי עניות, כגון על חצי פרוטה כמו בפרעון הכשר פה, או לדקדק בפרעון מלאכתו עד תומן ועוכלא. ועל זה וכיוצא זה נראה לי שנשתבחה איוב שהיה ותרן בממונו, וכן ר' נחוניא בן הקנה השיב לתלמידיו על שאלתם כמה הארכת ימים ותרן בממוני הייתי, שהרי מידת ותרנות היא מידה מנוגה (כמו שכתב בשמונה פרקים (כת"י ב')) דעובר משום בל תשחית, ובפרט לתלמידי חכמים ששבה להם שמקפידין על פחות משוה פרוטה, אלא ודאי על אופן הנ"ל נזכר להם לשבח. וזה שמסיום התלמוד שם גבי איוב שהיה מניח פרוטה לחנוני, נראה לי דרצונו לומר כשהיה נותן לחנוני דינר שלם וערך הסחורה לא היה דינר שלם ולא היו פרוטות כדי העודף על הסחורה ליתן לאיוב, אז היה מוותר לו הפרוטה, דמוטב שיוותר הוא לאחרים ממה שיוותרו לו.
6. במסכת מנהרייך דף קב ע"ב אמר רב נחמן אהאב שקול היה שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אהאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. מתקין לה רב יוסף מאן דכתב ביה רק לא היה כאהאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אתו איובל אשתו, ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודה זרה, ואת אמרת שקול היה? אלא אהאב וותרן בממונו היה, ומתוך שההנהגה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה. ופרש"י שם. שקול היה. מחצה עונות ומחצה זכויות, מדמהדרי כולי האי מי יפתה את אהאב משמע דבקושי גדול נענש.
7. עוד מוספר במסכת עבודה זרה דף יח ע"א תנו רבנן כשהלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיין לבקרו. אמר לו חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה (ומקדיל קהלות ברבים) וספר מונה לך בחיך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו אני אומר לך דברים של מעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר לו רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו כלום מעשה בא לידך? אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתם לעניים, אמר לו אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי. ופרש"י שם. מחלקך יהא חלקי. הואיל והיית וותרן בממונך. וביאור הדברים כמבואר בחידושי הראב"ד הובא בקרבן שימות קמאי שם. וז"ל מעות פורים נתחלפו לי במעות צדקה וכו', פי' נתנו לי מעות ושכחתי למה נתנו לי אם לעניים אם למעות פורים, ואם היה נותן אותו לעניים בתורת צדקה, הרי עני לוקח מהם את צרכיו, ונמצאת שמחת פורים מתמעטת לעניים, ואם יתן אותם במגבת פורים, הרי שהעני צריך ליקח מנעלים לרגליו ואינו יכול לקנות אלא א"כ התנה במעמד אנשי העיר, והנה שהיה מצריכו לעני להתנות, ולכך חלק אותן המעות לעניים בתורת צדקה, ונתן כמותן מעות למגבת פורים משלו, ושוב אין העני צריך להתנות, שהרי כשבאו המעות לידי העני בתורת צדקה באו לידי לעשות מהן כל רצונו, וכי קפדינן במגבת פורים ה"מ כשבאו ליד העני בתורת מעות פורים אבל בסתם לא ע"כ.
8. וכתב השל"ה בספר שער האותיות אות וא"י – ותרנות ט. ומכל שכן שלא יכנס אדם לריב אשר לא לו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבועות לא א) 'ואשר לא טוב עשה [בתוך עמיו] (יחזקאל יח, יח), זה הבא בהרשאה. וזה לשון אבא מורי וזה"ה בצוואת יש נוחלין (ענין משא ומתן): 'אשר תעשו' זו לפנים משורת הדין (ראה בבא קמא ק א), אל תצאו לריב מהר עם בעלי חובות שלכם, 'שפטים ושטרים תתנו לכם' (עפ"י דברים מז, יח), פירוש לעצמכם, רצה לומר, שפטו עצמיכם קודם שתבואו בדין, ואל תבואו במשפטים אפילו (אם) אתם זכאים, כי גנאי הוא לתלמיד חכם לבזות עצמו בפני דיינים, כי על שני בעלי הדינים אמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"א מ"ה) יהיו בעיניכם כרשעים, ולא חילקו בין גברא לגברא, עכ"ל. על כן, מדה גרועה באדם שהוא להוט אחר מדת הדין, אף אם נתחייב לו חבירו בדין, ראוי לוותר דבר מה, אם לא שהוא בלתי אפשר עמוד בו, אז הדין יקוב את ההר, ואף גם זאת, לא במהירות, כי אם במתון, ואז מתדבק האדם במדת הרחמים של מעלה. ונגד הגויים מצוה רבה לקדש השם בממונו, להחזיר להם, כדי שיאמרו ברוך ה' אלהי ישראל.
9. אלפא ביתא ותרנות [אלפא ביתא רבי צבי הירש ב"ר שלום זליג מנדבורנה נולד סביב שנת ת"ק (1740)]. היה תלמידו של המגיד ממזריטש תלמיד הבעש"ט. ותרנות. שיהיה ותרן בממונו כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מגילה כח א) שהיה מניח פרוטה כו', ועל כל דבר מצוה יהיה ותרן, ולא יקפיד בביתו על שום דבר, כי המחלוקת והמריבה בבית הוא חמור מאוד, רק אם יוכל בעצמו שלא לזכור אוי יתראה לבני ביתו כאלו הוא מקפיד, אבל הם ושלום שיבא כעס והקפדה ללב, ואפילו על דבר מצוה לא יזכור בלבו כמו שכתב האר"י ז"ל (שער רוח"ק לג ב), רק לפעמים יתראה עצמו כאלו הוא כועס, כי עון הכעס גדול מאד. ועל הוצאות ביתו יתן כמו שברצון אשתו, והשם יתברך יזמין לו, ויאמין באמונה בשאדם עושה דבר לשם שמים נותנין לו צרכיו לדבר זה, וכשהוא עושה זאת לשם שמים להרחיק עצמו מן הכעס ומן ההקפדה אוי בודאי מומין לו השם יתברך, ובכלבד שיהיה אמונה זאת תקועה בלבו כי חסרון אמונה בכל דבר מבטלת ההבטחה בידוע.
10. של"ה שער האותיות אות וא"י – ותרנות א. במסכת מגילה (כח א), שאל [רבי עקיבא] את רבי נחוניא הגדול, כמה הארכת ימים, אמר לו מימי לא קבלתי מתנות, שנאמר (משלי טו, כז) 'ושונא מתנת יחיה', ולא עמדת על מדותי, וותרן בממוני הייתי. ואין הכוונה לוותר ולבזבז, דהא אדרבה אמרו רבותינו ז"ל תלמיד חכם מדקדק אפילו בפחות משוה פרוטה, אלא הענין, יהיה נדיב במקום שראוי לו להתנדב, וישקול דבר זה במאזנים של תורה, וילמד מיעקב אבינו שהיה צינן, שנאמר (בראשית לב, כה) 'ויותר יעקב לבדו', ואמרו רבותינו ז"ל (חולין צא א) ששכח פכין קטנים, מלמד שהצדיקים חביב עליהם ממונם, והכל בשביל שאין פושטין ידיהם בגזל. ומצינו במקום אחר שהיה ותרן אין כמוהו, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (שמות רבה פל"א ס"ז), 'בקברי אשר כריתי [לוי] (בראשית נ, ה), מלמד שנמל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה כרי, ואמר לעשו, טול כרי זה בשביל חלקך במערה (עד כאן), לכן ממנו ילמוד האדם שלא יפזר לריק ושלא לצורך. ובמקום מצוה, כגון בצדקה, ובשאר מצוות התלויות במעוות, כגון לקנות רב וחבר וספרים, יהיה ותרן גדול. ואדרבה, כל מצוה שקונה אותה ביוקר הרי זה מעולה. והזהר (ח"ב דף קכ"ח ע"א) נתן סימן, 'הנם בלא מצוה', כי הקליפה בהפקירא ניהא לה, על כן יבזבז בשביל מצוה.
11. אוצר המלך [לרבי צדוק הכהן הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא] ודע דהיינו דוקא לעשות לפנים משורת הדין ולותר ממנו בדבר שיש איזה סיבה או ענין שבעבור זה יתחייב ליתן ממון אלא שעם כל זה התורה פטרתו וצריך הת"ה לותר ולעשות לפנים משוה"ד. אבל לותר ממנו על לא דבר לא מצינו. ועיין בפ"ק דכ"ב [דף ט"ז ע"ב] אמר רבי אבא בר שמואל איוב ותרן בממונו היה מנהגו של עולם אדם נותן חצי פרוטה לחנוני איוב ויתרה משלו עיין שם ברש"י.

החזרתם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

